

การวิเคราะห์ธาตุสี่ในปรัชญาเอมพิโดเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท*

An Analysis Four Elements of Empedocles and Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาปรมัตถ์ ปรมิสฺสโร (ปร:พิน), จักรพรรณ วงศ์พรพวัน และพระครูภาวนาโพธิคุณ
Phramaha Paramet Paramissaro (Prapin), Chakkapan Wongpornpavan
and Phrakhru Bhavanabhothikun
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: pramat2011@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาธาตุสี่ของเอมพิโดเคลส 2) ศึกษาธาตุสี่ของพุทธปรัชญาเถรวาท 3) วิเคราะห์ธาตุสี่ของเอมพิโดเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

- ปรัชญาของเอมพิโดเคลสว่าด้วยเรื่องปฐมธาตุ คือ ธาตุแรกของสรรพสิ่งหรือของจักรวาล มุ่งอธิบายเกี่ยวกับธาตุ 4 เอมพิโดเคลสได้มีแนวคิดผสมผสานกันระหว่างปรัชญาของเฮราคลิตุสกับสำนักเอเลีย จนเกิดเป็นแนวปรัชญาใหม่ว่า สรรพสิ่งมีทั้งเปลี่ยนแปลงและคงที่ถาวร ปฐมธาตุของโลกประกอบด้วยรูปแบบของสสารรวมตัวกันของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ หรือธาตุ 4
- พุทธปรัชญาเถรวาท ได้จัดธาตุ 4 ในสภาวะต่างๆ กับสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น ธาตุดิน ได้แก่ กระดุกเป็นต้น ธาตุน้ำ ได้แก่ เลือด เป็นต้น ธาตุลม ได้แก่ ลม และธาตุไฟ ได้แก่ ความอุ่นของร่างกาย และในสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ธาตุดิน ได้แก่ เหล็ก หิน เป็นต้น ธาตุน้ำ ได้แก่ น้ำดื่ม แม่น้ำ เป็นต้น ธาตุลม ได้แก่ ลมพัด เป็นต้น ธาตุไฟ ได้แก่ ไฟเผาถ่าน เป็นต้น ธาตุ 4 เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป
- ในปรัชญาของเอมพิโดเคลส ธาตุทั้ง 4 รวมพลังแห่งความรักและแยกออกจากกันด้วยพลังความเกลียดเป็นสสารที่คงทนถาวร เมื่อแยกจากกันก็กลับมาเป็นธาตุเดิมส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท

*ได้รับบทความ: 1 กันยายน 2566; แก้ไขบทความ: 20 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 21 มีนาคม 2567

ธาตุ 4 จะไม่มีการรวมตัวกันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ลักษณะของธาตุความคล้ายคลึงกัน ต่างกันที่ปรัชญาของเอมพิโดเคลส เห็นว่าธาตุรวมตัวและแยกกันคงที่ถาวร ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่มีการรวมกัน เป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์

คำสำคัญ: ธาตุสี่; ปรัชญาเอมพิโดเคลส; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The purposes of this research were; 1) to study the quaternary elements of Empedocles, 2) to study the Four Elements of Theravada Buddhist Philosophy, 3) to analyze the Four Elements of Empedocles and Theravada Buddhist Philosophy. It is a documentary research. Study data from primary and secondary documents, and also, analyze based on descriptive data in accordance with the inductive principle.

The results are shown as follows:

1. Empedocles' philosophy regarding the first elements It is the first element of all things or the universe. Aiming to explain the four elements, Empedocles had a combination of ideas between the philosophy of Heraclitus and the Aelia School until a new philosophy emerged that all things are both changeable and permanent. The first elements of the world consist of the form of matter combined with the elements of earth, water, air, fire or the four elements.
2. Theravada Buddhist philosophy has arranged the 4 elements in various states of living and non-living things, for example, the earth element is bones etc. The water element is blood, etc. The air element is wind, and the fire element is the warmth of the body and in non-living things such as the earth element, namely Iron, stone etc. The water element includes Drinking water, rivers, etc. The wind element includes wind blowing, etc. The fire element includes fire burning charcoal, etc. The 4 elements follow the laws of nature: they arise, remain, and disappear.
3. In the philosophy of Empedocles, the four elements were united by the power of love and separated by the power of hate. It is a durable substance. When separated, they return to their original elements. In Theravada Buddhist philosophy, the 4 elements are not combined, impermanent, suffering, non-self. The characteristics of the elements are similar. They differ from the philosophy of Empedocles. It was seen

that the elements combined and separated were permanent. Theravada Buddhist philosophy there is no combination. According to the rules of the Trinity.

Keywords: Four elements; Empedocles Philosophy; Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นส่วนหนึ่งในสาขาใหญ่ของปรัชญาที่เก่าแก่ที่สุด หรืออยู่ในกลุ่มของปรัชญาบริสุทธิ์ที่ศึกษาเนื้อแท้ของวิชาปรัชญาล้วนๆ เรื่องของปฐมธาตุก็เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของปรัชญา ในเรื่องปฐมธาตุของเอมพีโดเคลสเชื่อว่า ปฐมธาตุนั้นมี 4 อย่างด้วยกันคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ (Samuel, 1982, p. 16) จึงทำให้มองว่าชีวิตของคนเรานั้นล้วนอาศัยธาตุทั้งสี่เกิดขึ้น ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าสร้างโลกไม่เชื่อสิ่งที่เกินความเป็นจริงของประสาทสัมผัสทั้งห้าเป็นไปในแนวทางของกลุ่มวัตถุนิยม เมื่อยึดแนวความคิดของเอมพีโดเคลสว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาจากพระเจ้าสรรสร้าง แต่เกิดขึ้นมาจากธาตุทั้งสี่ มีดิน น้ำ ลม ไฟ จะยึดในหลักของสสารการเชื่อเรื่องพระเจ้านั้นมีข้อดี เช่นสอนให้ทำความดี สอนให้มีความรัก ความเมตตาต่อกันมีข้อเสียเช่น เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้น ไม่มีที่ยึดเหนี่ยวทางใจ อาจจะเกิดอันตรายกับชีวิตขึ้นได้ ส่วนปฐมธาตุของพุทธปรัชญาก็จะมองชีวิตว่า คนเราเกิดมาเนื่องจากอวิชชา ความไม่รู้เป็นตัวทำให้ลุ่มหลงไม่เห็นความจริง จึงได้เกิดเป็นวัฏจักร สาเหตุที่แท้จริงของการเกิดและความทุกข์ของมนุษย์นั้นก็คือตัณหา (วิ.ม. (ไทย) 5/14/19) และธาตุทั้งสี่ คือ มหาภูต หรือ ภูตรูป 4 ปฐมธาตุ (สภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่, สภาพอันเป็นหลักที่ตั้งที่อาศัยแห่งสหาตรูป

เรียกสามัญว่า ธาตุแข็งแข็ง หรือ ธาตุดิน อาโปธาตุ (สภาวะที่เอิบอาบหรือดูดซึม หรือชานไป ขยายขนาด ผนึก พูนเข้าด้วยกัน เรียกสามัญว่า ธาตุเหลว หรือ ธาตุน้ำ เตโชธาตุ (สภาวะที่ทำให้ร้อน เรียกสามัญว่า ธาตุไฟ วาโยธาตุ (สภาวะที่ทำให้สั่นไหว เคลื่อนที่ และค้ำจุน เรียกสามัญว่า ธาตุ (ที.สี. 9/343/277) ก็เป็นส่วนที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสงสัยของมนุษย์ เรื่องความจริงของโลกจักรวาลตลอดไปจนถึงสิ่งสมบูรณ์และธรรมชาติของมนุษย์ อภิปรัชญาพัฒนาจากความคิด หรือความสงสัยของมนุษย์ต่อปรากฏการณ์อันลึกลับเกินกว่าที่ประสาทสัมผัสของมนุษย์จะรู้ตามได้ เช่น เรื่องจิต มโนวิญญาณ พระเจ้า และการเกิดขึ้นของจักรวาล ทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาคำตอบให้ได้ว่า สิ่งเหล่านี้มีอยู่จริงหรือไม่ เกิดขึ้นมาโดยการบังดาลของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นการวิวัฒนาการของกระบวนการค้นหาความจริงแท้ หรือที่เรียกกันในภาษาปรัชญาว่า ปฐมปรัชญา ภววิทยา จักรวาลวิทยา และโลกวิทยา เป็นต้น (จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์, 2553, หน้า 71) อภิปรัชญาตะวันตกโดยมากมักจะศึกษาปัญหาปฐมธาตุนั้นเรียกว่าสิ่งที่แท้จริง หรือมีความเป็นจริงตามที่เห็นเป็นปรากฏการณ์เท่านั้น จากอภิปรัชญาจะมุ่งแยกปรากฏการณ์ออกจากความเป็นจริงนั้นด้วยเหตุนี้นักปรัชญาทั้งหลายจึงพากันสงสัยว่าโลก

ที่ปรากฏแก่สายตาของเรานี้เป็นความจริงสูงสุดแล้วหรือ หรือว่าเป็นเพียงปรากฏการณ์หน้าฉากที่มีความเป็นจริงสูงสุดซ่อนอยู่เบื้องหลังกันแน่ แล้วได้ตั้งสมมติฐานเบื้องต้นว่า จะต้องมีความจริงอย่างสูงสุดซ่อนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์อย่างแน่แท้แล้วพยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความจริงอย่างสูงสุดนั้น งานของศาสตร์ที่พยายามค้นหาคำตอบที่อยู่เหนือพรหมแดนแห่งประสาทสัมผัสของมนุษย์เช่นนี้ เรียกว่า อภิปรัชญา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2550, หน้า 14)

สาเหตุก็เนื่องจากมนุษย์เกิดความสงสัยว่าอะไรเกิดขึ้นมาก่อนในโลกหรือจักรวาลนี้ เริ่มต้นสงสัยปัญหาไถ่ตัวก่อนแล้วค่อยขยายขอบเขตกว้างขวางออกไปทีละน้อยๆ ทำให้ความสงสัยอยากรู้มากขึ้นไปอีกจนกระทั่งถึงปัญหาเกี่ยวกับดวงดาว ดวงจันทร์ ดาวอาทิตย์ เกิดกำเนิดโลกและจักรวาล (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2518, หน้า 67) จากแนวคิดดังกล่าวยังพบว่า ในยุคปรัชญากรีกโบราณได้มีการคิดค้นเรื่องธาตุมาแต่แรกแล้วซึ่งเป็นการตรึงตรองการพิจารณา มีการโต้เถียงแนวคิดเดิม ทำให้มีการพิสูจน์ทดลอง และหักล้างแนวคิดเรื่องความเชื่อทางด้านศาสนา เรื่องธาตุทั้งทางยุคตะวันตกโบราณทั้งในทางพุทธศาสนาต่างก็มีปรัชญาที่ชัดเจนอยู่แล้ว ที่ทำเรื่องนี้เพราะว่าคนโดยส่วนมากยังไม่รู้ เรื่องนี้ยังไม่เผยแพร่ไปทั่วที่ควร วงวิชาการยังไม่เอามาเผยแพร่มากนัก และเพื่อให้เรื่องปฐมธาตุชัดเจนยิ่งขึ้น เอมพิโดเคลสได้คัดค้านแนวความคิดเดิมเพิ่มเติมความรู้ใหม่ว่าปฐมธาตุของสรรพสิ่งนั้นก็คือ ธาตุ 4 มีดิน น้ำ ลม ไฟ และมีความรักและความเกลียดชัง เป็นตัวรวม

และตัวแยกของสิ่งหนึ่งในโลกซึ่งรวมกันเป็นนิรันดร์และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ มีบางอย่างในแนวคิดที่บ่งบอกถึงเคมีในยุคต่อมาดินของเซโนฟาเนส (Xenophanes) น้ำของธาเลส (Thales) อากาศของอนากซิเมเนส (Anaximenes) และไฟของเฮราคลิตุส (Heraclitus) จากธาตุเดิมของแต่ละคนเปลี่ยนมาเป็นแผ่นดิน และประกาศว่าสรรพสิ่งเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันทุกประการตั้งแต่ในยุคดึกดำบรรพ์ มีการเกิดเป็นโครงสร้างของจักรวาลขึ้น (Leonard, 1908, p. 5) ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทะ มีทัศนะว่ามนุษย์ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วนคือ ลักษณะทางกายภาพที่เรียกว่ารูปและลักษณะทางจิตภาพเรียกว่า นาม รูปและนามทั้ง 2 ส่วนนั้นเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าขันธ 5 (อภิ.วิ.อ 1/35/1) หมายถึงกองแห่งรูปและนามธรรม 5 ร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 4 ที่เรียกว่า มหาภูตรูป 4 คือ ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) และวาโยธาตุ (ธาตุลม) มหาภูตรูป 4 เป็นเหตุปัจจัยพื้นฐานที่รวมตัวเกาะกลุ่มกันอย่างถูกส่วนตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติจนกระทั่งปรากฏ เป็นเป็นรูปขันธของมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์ตามทัศนะพุทธปรัชญาจึงประกอบด้วยรูปกับนามหรือขันธ 5

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ธาตุสี่ของเอมพิโดเคลสและพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาที่แสดงถึงความจริงอย่างสูงสุดของเอมพิโดเคลสในเรื่องปฐมธาตุ คือ ธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนในทางพุทธปรัชญานั้น ธาตุ 4 ยังไม่ใช่ปฐมธาตุ แต่เป็นเพียงรูป คือธรรมชาติที่เสื่อมสลายไปด้วย

ปัจจัยที่เป็นข้าศึก มีความเย็นและความร้อน เป็นต้น รูปได้แก่ รูปชั้นรัตนเหตุที่ให้สัตว์เกิดขึ้นคือ อริชชา (ได้มีแสดงไว้ในปัจจุสมุปบาท) จึงเป็นเหตุให้เกิดในวิภังคสูตร ที่ศึกษาก็เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวความคิดของเอมพีโดเคลสและ พุทธปรัชญา เพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างระหว่างนักปรัชญาตะวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาท ถ้าหากไม่ได้ศึกษาการวิเคราะห์ ชาติสี่นี้ อาจจะทำให้เกิดความคลุ้มคลั่ง อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชาติสี่ในปรัชญาเอมพีโดเคลส
2. เพื่อศึกษาชาติสี่ในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ชาติสี่ในปรัชญาของเอมพีโดเคลสและพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้ 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 และหนังสือ The Fragments of Empedocles (Leonard, 1908) 2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ชาติสี่ในปรัชญาเอมพีโดเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูลจาก เอกสารที่ได้มาทั้งหมด แยกแยะแล้ววิเคราะห์

ข้อมูลในด้านต่างๆ อย่างเป็นระบบเพื่อตอบ วัตถุประสงค์การวิจัยแล้วสรุปเนื้อหาที่ได้จากการ วิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ สรุปผลการวิจัย อภิปราย ผลและข้อเสนอแนะ

4. สรุปผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ชาติสี่ใน ปรัชญาเอมพีโดเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เอมพีโดเคลสเป็นชาวเมืองกรีเจตุม ภาควิทยาของเกาะซิซิลี บิดาของเป็นเขาเป็นคนที่มีชื่อเสียงโด่งดังเกิดในตระกูลมั่งคั่ง ในทางด้านการงาน ของเอมพีโดเคลสเป็นทั้งนักการเมือง นักพูด นักกวี แพทย์ นักสอนศาสนา และนักปรัชญาเป็นผู้มีความ สามารถรอบด้านได้ศึกษาเรื่องปฐมธาตุโดยมีหลัก ฐานมาจากชิ้นส่วนผลงานของท่านและได้ถ่ายทอด สืบๆต่อกันมาให้ได้เรียนรู้ คือตำรา 2 เรื่องแรกเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา มีชื่อเรียกว่า ว่าด้วยธรรมชาติ (On Natuer) เรื่องที่สองเกี่ยวกับคำสอนทาง ศาสนาให้ชื่อเรียกว่า ขำระมลทิน (Purification) (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2550, หน้า 90) แม้เอมพีโดเคลสจะไม่ประสบความสำเร็จ ในการประนีประนอมดังปรารถนา แต่เจตนารมณ์ แห่งการประนีประนอมนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญ อย่างยิ่ง ท่านได้เสนอความรู้ 2 ระดับ คือระดับ เหตุผลของนักปรัชญาหรือนักวิชาการกับระดับ ฆานานิยมของนักการศาสนา ดูเหมือนกับว่าความรู้ 2 ระดับนี้จะขัดแย้งซึ่งกันและกัน แต่ความจริงแล้ว เป็นคำอธิบายในแต่ละมุมมองของนักวิชาการกับ นักการศาสนา ความพยายามของเอมพีโดเคลสนั้น

ได้เอาทฤษฎีของนักปรัชญาทั้ง 4 ท่านโดยที่ธาตุดิน เป็นแนวคิดของเซโนฟาเนส (Xenophanes: 570-480 B.C.) ธาตุน้ำเป็นแนวคิดของธาเลส (Thales: 624-548 B.C.) ธาตุลมเป็นแนวคิดของอแนกซิเมเนส (Anaximenes: 610-545 B.C.) และธาตุไฟ เป็นแนวคิดของเฮราคลิตุส (Heraclitus: 535-475 B.C.) ว่าในแต่ละธาตุยังคงตัวเป็นระดับธาตุแท้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ในระดับธาตุผสมโดยม มีการรวมและการแยกแหว่ระหว่างธาตุแท้ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และเมื่อปฐมธาตุเหล่านั้นเกิดการรวมตัวกันหรือแยกออกจากกัน เราจึงเห็นการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งจึงเกิดจากการย้ายตำแหน่งของปฐมธาตุเหล่านั้นด้วย แต่ตัวปฐมธาตุที่แท้จริงแล้วนั้นไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด ลำพังธาตุทั้งสี่นี้ไม่อาจจะรวมเข้าหากันหรือผลักรออกจากกันได้ การที่สรรพสิ่งจะรวมตัวกันหรือแยกออกจากกันได้นั้นต้องอาศัยพลังธรรมชาติสองอย่างคือ พลังความรัก ซึ่งเป็นตัวรวม และพลังความเกลียด เป็นตัวแยก พลังเหล่านี้ไม่ใช่กระแสนิจของพระเจ้า (สุวณฺณ จันทรจำนง, 2540, หน้า 43) พลังทั้งสองนี้จะทำหน้าที่ดึงและผลักรสลับกันแบบวัฏจักรทำให้สรรพสิ่งเกิดขึ้น สลายตัวสลับกันไปมาอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ

2. ในส่วนของพระมหาบุรุษได้อุบัติขึ้นในโลก ละทางโลกแล้วแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ทำทุกกรกิริยาอยู่ 6 ปีแล้วได้บรรลุสัพพัญญุตญาณเมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา จากนั้นก็ได้เผยแผ่คำสอนไปทั่วชมพูทวีป ยังเหล่าสัตว์ผู้ที่พ้อแนะนำได้ให้ข้ามพ้นฝั่งคือวัฏสงสาร โดยคำสอนหลักมีไตรลักษณ์ ที่แสดงว่า สรรพสิ่งย่อมมีลักษณะเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปตามหลักแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือ

ไม่เที่ยงเป็นทุกข์และมีตัวตนเสมอกัน อริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยบุคคล มี 1) ทุกข์ คือ สภาวะที่ถูกบีบคั้น สภาพที่ทนได้ยาก 2) สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ 4) มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มืองค์ประกอบอยู่แปดประการ การที่สภาวะทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น ชันธ 5 (อภิ.วิ.อ. 1/35/1) คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นสภาวะที่ทำให้เกิดขึ้นได้ ธาตุ 4 จัดอยู่ในรูปชันธเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่ง ในการก่อให้เกิดเป็นรูปร่างตัวตนบุคคลโดยเป็นแบบสมมติสัจจะคือความจริงตามชาวโลกสมมติว่ามีตัวมีตนเป็นเหตุทำให้เกิดการยึดมั่นถือมั่นโดยธาตุ 4 นี้ มีดิน น้ำ ลม ไฟ จะมีลักษณะอ่อน แข็ง ไหล เกาะกลุ่ม หย่อน ตึง เย็น ร้อน ธาตุ 4 ปรัชญาได้นำไปพิจารณาเป็นกัมมัญฐานเพื่อทำให้เกิดมานสมาธิ และพิจารณาไปในกายธาตุดิน ได้แก่ กระดูก เป็นต้น ธาตุน้ำ ได้แก่ เลือด เป็นต้น ธาตุลม ได้แก่ ลม และธาตุไฟ ได้แก่ ความอุ่นของร่างกาย สิ่งทั้งหลายเป็นส่วนสำคัญที่คูกันเป็นร่างของสิ่งทั้งหลาย โดยทั่วๆ ไปเชื่อว่ามี 4 ธาตุ ได้แก่ ธาตุดิน (ปฐวีธาตุ) ธาตุน้ำ (อาโปธาตุ) ธาตุไฟ (เตโชธาตุ) ธาตุลม (วาโยธาตุ) (ที.สี. 9/343/277) ทั้งหมดนี้ก็ยังไม่ใช่เหตุที่ทำให้เกิดสรรพสิ่ง ต้นกำเนิดจักรวาลเกิดขึ้นหลังจากจักรวาลนั้นถูกทำลายตามอัคคิณสูตร ทุกสรรพสิ่งได้เกิดขึ้นเนื่องจากมี จิต เจตสิก รูป นิพพาน (ตามพระอภิธรรม) หรือ รูป นาม ชันธ 5 ตามพระสูตร ทั้งประกอบไปด้วยมหาภูตรูป 4 รูปที่เกิดจากสมัญฐาน 4 เป็นต้น เป็นไปตามปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปิจจยตา และตามกฎของ

ธรรมชาติ (นิยาม 5)

3. ดิน เอมพิโดเคลสได้อาแนวความคิดของเซโนฟาเนสมา คือทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแล้วจะกลับกลายเป็นดิน หลังจากที่เป็นดินแล้วธาตุดินทั้งหมดก็จะแปรสภาพเป็นธาตุต่างๆ ไป แต่ว่าอย่างแรกที่จะแปรสภาพไปก่อนก็คือน้ำ ในเมื่อมีดินและน้ำแล้วเกิดการผสมผสานทำให้มีสิ่งต่างๆ ขึ้นมากมาย ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต เอมพิโดเคลสจึงได้บอกว่า ธาตุดินนี้ผสมผสานกับธาตุอื่นจนทำให้เกิดเป็นสรรพสิ่งขึ้นได้ และเมื่อแยกออกจากกันก็แตกสลายกลายเป็นธาตุเดิม สามารถเปลี่ยนแปลงและคงที่คงทนถาวร ไม่แตกสลายไป ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท ธาตุดินเป็นธาตุมีความหยาบ มีลักษณะที่แข็งแรงแกร่งต่าง ได้แก่รูปที่เกิดจากกรรมข้างใน เมื่อได้พิจารณาเข้าไปในร่างกายหรือกับสิ่งที่มีชีวิตแล้ว ธาตุดินนั้นก็แตก ผสม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ส่วนรูปที่เกิดจากกรรมข้างนอก เมื่อได้พิจารณาไปนอกร่างกายหรือกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ เหล็ก โลหะ ดินุกขาว ดินุกดำ เป็นต้น ในทางจิตนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท ใช้ธาตุดินมากำหนดเป็นกัมมัญฐาน โดยเรียกว่า ปฐวีกสิณ

4. น้ำ เอมพิโดเคลสได้อาแนวความคิดของธาเลสที่ได้คิดทฤษฎีเรื่องน้ำว่าเป็นปฐมธาตุ เป็นความจริงอันสูงสุด โดยมีใจความว่ามนุษย์ สัตว์ ตลอดจนถึงดินชาติและรุกชาติทุกชนิดจะมีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะอาศัยน้ำ ถ้าขาดน้ำก็ตาย แม้ในร่างกายของคนและสัตว์ ตลอดจนถึงลำต้นของต้นไม้ ใบหญ้า ก็มีน้ำปะปนอยู่มากน้อย ถึงในสิ่งที่ไร้ชีวิต เช่น ก้อนดิน เป็นต้นเอมพิโดเคลสมีแนวคิดที่ว่าแค่ น้ำเพียงส่วนเดียวนั้นไม่สามารถที่จะทำให้สรรพ

สิ่งนั้นเกิดขึ้นได้ มันจำเป็นต้องอาศัยธาตุอื่นๆ เข้ามาผสมด้วย และเมื่อมีการแตกแยกออกจากกันนั้น ส่วนที่เป็นน้ำก็แยกออกไปเป็นธาตุน้ำ ก็จะวนอยู่อย่างนี้ และธาตุน้ำก็จะอยู่คงทนถาวรไม่มีวันแตกสลายไป ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท ธาตุน้ำมีลักษณะที่ไหลหรือเกาะกลุ่ม ความเอิบอาบธรรมชาติที่เอิบอาบ ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติที่เกาะกลุ่ม เป็นรูปที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุมได้แก่ รูปที่เกิดจากกรรมข้างใน เมื่อได้พิจารณาไปในร่างกายหรือสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่ ดี เสลด หนอง เป็นต้น นี่จัดเป็นธาตุน้ำภายใน ส่วนรูปที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุมได้แก่ รูปที่เกิดจากกรรมข้างนอก เมื่อได้พิจารณาไปนอกร่างกายหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น เป็นต้น ในทางจิตนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท ใช้ธาตุน้ำมากำหนดเป็นกัมมัญฐาน โดยเรียกว่า อาโปกสิณ

5. ลม เอมพิโดเคลสได้ใช้แนวความคิดของอแนกซิเมเนสที่ได้ให้ความเห็นว่า ในเวลาที่อากาศเคลื่อนตัวออกจากกันและกันต่อมา ทำให้อากาศเกิดการขยายตัวและการบีบอัดตัว การขยายตัวทำให้เกิดความร้อน การบีบอัดตัวให้แน่นเข้าทำให้เกิดความเย็น อากาศที่เบาบางจะทำให้ลมกลายเป็นไฟแล้วไฟที่ลอยอยู่ในอากาศก็จะกลายเป็นดวงดาวหลายๆ ดวง อากาศที่บีบอัดตัวจนควบแน่นจะกลายเป็นเมฆ เมื่อมีการบีบอัดแน่นมากๆ ขึ้น จะทำให้ลมกลายเป็นน้ำ กลายเป็นดิน กลายเป็นหิน เมื่อมีการผสมผสานของธาตุขึ้นมา ก็จะนำธาตุลมเปลี่ยนแปลงไปเป็นสรรพสิ่ง ก็จะวนอยู่อย่างนี้ และธาตุลมนี้ก็จะไม่หายไปไหน แต่จะอยู่คงทนถาวรไม่มีวันแตกสลายไป ในพุทธ

ปรัชญาเถรวาท มีลักษณะมีความพัดไปมา มีธรรมชาติที่พัดไปมา มีความเคร่งตึง มีความหย่อน เป็นรูปที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุม ได้แก่รูปที่เกิดจากกรรมข้างใน เมื่อได้พิจารณาไปในร่างกายหรือสิ่งที่มีชีวิตได้แก่ ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ เป็นต้น ส่วนรูปที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุม ได้แก่ รูปที่เกิดจากกรรมข้างนอก เมื่อได้พิจารณาไปนอกร่างกายหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ เหนือ ลมใต้ เป็นต้น ในทางจิตนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท ใช้ธาตุลมมากำหนดเป็นกัมมัญฐาน โดยเรียกว่า วาโยกสิณ

6. ไฟ เอมพิโตเคลสได้หมายเอาไฟที่นักปรัชญาคนก่อนก็คือเฮราคลิตุสได้ถ่ายทอดไว้คือไฟ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เปลวไฟนั้นเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว บางครั้งมีแสงริบหรี่ บางครั้งมีแสงเรืองรอง เอมพิโตเคลส จึงได้แสดงแนวคิดที่ว่าธาตุได้มีการผสมกันของธาตุอื่น จากนั้นเมื่อมีการแตกแยกออกจากกัน ส่วนที่เป็นไฟก็แยกออกไปเป็นธาตุไฟแต่มีลักษณะแปรปรวนเปลี่ยนแปลงได้หลายอย่าง ด้วยเหตุที่ไฟมีสภาพเปลี่ยนแปลงง่าย เมื่อมีการผสมผสานของธาตุขึ้นมาก็จะนำธาตุไฟเปลี่ยนแปลงไปเป็นสรรพสิ่ง ก็จะวนอยู่อย่างนี้ในพุทธปรัชญา ธาตุไฟมีลักษณะ เย็นและร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ธรรมชาติที่เย็น เป็นรูปที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุม ได้แก่ รูปที่เกิดจากกรรมข้างใน เมื่อได้พิจารณาไปในร่างกายหรือสิ่งที่มีชีวิตได้แก่ เตโชธาตุที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรมเป็นต้น ส่วนรูปที่เกิดจากกรรมข้างนอก เมื่อได้พิจารณาไปนอกร่างกายหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิตได้แก่ ไฟฟืน ไฟสะเก็ดไม้ เป็นต้น ในทางจิตนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท

ใช้ธาตุไฟมากำหนดเป็นกัมมัญฐาน โดยเรียกว่า เตโชกสิณ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ธาตุสี่ในปรัชญาเอมพิโตเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อทำการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ปรัชญาของเอมพิโตเคลสว่าด้วยเรื่องปฐมธาตุ คือธาตุแรกของสรรพสิ่งหรือของจักรวาลมุ่งอธิบายเกี่ยวกับธาตุ 4 เอมพิโตเคลสได้มีแนวคิดผสมผสานกันระหว่างปรัชญาของเฮราคลิตุสกับสำนักเอเลีย จนเกิดเป็นแนวปรัชญาใหม่ที่ว่า สรรพสิ่งมีทั้งเปลี่ยนแปลงและคงที่ถาวร ในขณะเดียวกันเอมพิโตเคลสก็ให้ทัศนะว่า ปฐมธาตุของโลกประกอบด้วยรูปแบบของสสารรวมตัวกันของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ หรือธาตุ 4 ซึ่งปฐมธาตุแต่ละอย่างมีลักษณะคงตัว เปลี่ยนแปลงไปเป็นธาตุอื่นไม่ได้แต่แบ่งส่วนได้เพื่อไปผสมกับธาตุอื่นๆ แล้วประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งต่างๆ และเมื่อปฐมธาตุเหล่านั้นเกิดการรวมตัวกันหรือแยกออกจากกันเราจึงเห็นการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งจึงเกิดจากการย้ายตำแหน่งของปฐมธาตุเหล่านั้นซึ่งสอดคล้องกับพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2532, หน้า59) กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญากรีกโบราณ” สรุปความได้ว่าธาตุทั้ง 4 นี้เป็นความจริงสูงสุดเท่าๆ กัน ต่างมีอยู่อย่างเป็นอิสระจากกันและกัน โลกและสรรพสิ่งเกิดมีขึ้น เพราะการรวมตัวของธาตุ 4 นี้ โลกและสรรพสิ่งแตกสลาย เพราะ

ธาตุ 4 แยกตัวออกจากกัน แต่เนื่องจากธาตุเหล่านี้เป็นสสารไร้ชีวิต ทั้งปราศจากพลังเคลื่อนไหวในตัวเอง ลำพังธาตุทั้ง 4 เอง จะไม่อาจรวมเข้าหากันหรือผลห่างจากกัน ปัญหาจึงเกิดตามมาว่า อะไรเป็นตัวการคอยรวมและแยกธาตุเหล่านั้น เอ็มพิโดเคลสตอบว่า มีพลังงานในธรรมชาติสองชนิดคอยทำหน้าที่ดังกล่าว พลังแรกทำหน้าที่รวมธาตุ 4 เข้าด้วยกัน มีชื่อว่า ความรัก (Love) พลังที่ 2 ทำหน้าที่แยกธาตุทั้ง 4 ออกจากกัน มีชื่อเรียกว่า ความเกลียด (Hate) พลังทั้งสองนี้เองที่เป็นตัวการคอยรวมและแยกธาตุทั้ง 4 พลังเหล่านี้ไม่ใช่กระแสนิจของพระเจ้า แต่เป็นพลังธรรมชาติที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพลังแม่เหล็กอันไร้ชีวิต แต่เป็นพลังธรรมชาติที่มีลักษณะเช่นเดียวกันพลังแม่เหล็กอันไร้ชีวิต พลังทั้ง 2 นี้เป็นผู้สร้างและทำลายโลก ถ้าปราศจากพลังเหล่านี้ ธาตุทั้ง 4 อันเป็นสสารที่มีติดบอด จะลอยคว้างไปคนละทิศละทาง และจะไม่รวมตัวกันเป็นสรรพสิ่งในโลกและสอดคล้องกับसानู มัทธนาตุล (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง พัฒนาการแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต พบว่า ปฐมธาตุ (first principle) เป็นแนวคิดที่มีต้นสายมาจากปรัชญาพระเวทกว่าพันปี ในก่อนยุคสมัยพระพุทธเจ้า ปรัชญาพระเวท และปรัชญาอุปนิษัทมีอิทธิพลครอบคลุมความเชื่อทั่วทุกภูมิภาคของทวีปอินเดียโบราณมาเป็นเวลาช้านาน ปรัชญาทั้ง 2 มีความเชื่อเหมือนกันว่า สัต (Being) หรือพรหมันเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นปฐมธาตุทั้ง 2 ฝ่าย คือ ปुरुष และประกฤติ นอกจากนั้น ในยุคนี้อย่างนักคิดชาวกรีกโบราณ 2 ท่านคือ โฮเมอร์ (Homer) และเฮซิออด (Hesiod) ผู้มีอิทธิพลต่อปรัชญากรีกในยุคต่อ

มา แนวคิดเชิงปรัชญาในยุคนี้ล้วนเป็นแบบ จิตนิยมทั้งสิ้น และเป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุนี้ไปปรากฏชัดอยู่ในปรัชญากรีกตั้งแต่ สำนักไมเลตัส (School of Miletus) เป็นต้นมาจนถึง อาริสโตเติล (Aristotle) เป็นลำดับสุดท้าย ปรัชญากรีกมีพัฒนาการแนวคิดที่เริ่มจากเอกภาพไปจนถึงพหุภาพ และมีลักษณะเฉพาะตัวที่มีความหลากหลายจนอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตมีสีสันที่สุดในปรัชญากรีกนี้เอง เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยพระพุทธเจ้า มีปรัชญา 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มสสารนิยม กลุ่มจิตนิยม และกลุ่มทวินิยม

2. พุทธปรัชญาเถรวาท ได้จัดธาตุ 4 ในสถานะต่างๆ กับสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเมื่อพิจารณาธาตุในกายธาตุดินได้แก่ กระดูกเป็นต้น ธาตุน้ำได้แก่ เลือดเป็นต้น ธาตุลมได้แก่ลม และธาตุไฟได้แก่ ความอุ่นของร่างกาย หรือในสิ่งที่ไม่มีชีวิตสภาพที่แข็งหรืออ่อนจัดเป็น ธาตุดิน สภาพที่ไหลหรือเกาะกลุ่มจัดเป็น ธาตุน้ำ สภาพที่หยาบหรือตึงจัดเป็นธาตุลม สภาพที่ร้อนหรือเย็น จัดเป็นธาตุไฟ ธาตุทั้ง 4 ทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป สอดคล้องพระมหาบุญเลิศ วฑฒโน (กำเนิดทรัพย์) (2553) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาจตุธาตุวฏฏฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า จตุธาตุวฏฏฐานคือ การกำหนดหรือพิจารณาธาตุ 4 ในร่างกายของเราอันได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม จนเห็นสภาพลักษณะหรืออาการแข็ง อ่อน ชุ่มซาบ เอบอบ ร้อน เย็น เคลื่อนไหวหรือตึง หย่อน ซึ่งตกอยู่ภายใต้กฎพระไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน จตุธาตุวฏฏฐานมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ เพราะ

ร่างกายทั้งหมดที่เป็นรูปธรรมเช่นนี้ก็มาจากธาตุ 4 รวมตัวกัน พระครูศรีโพธานุรักษ์ (ณัฐวุฒิ โสภานุตร) (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องไฟในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า แนวคิดเรื่องไฟในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นแนวคิด 2 ประการ คือ ไฟในสิ่งมีชีวิต และไฟในเชิงนามธรรม ที่นำมาเปรียบเทียบเป็นหลักคิดในการสอนธรรมะ ลักษณะไฟหนึ่ง หมายถึง ไฟภายนอก คือ ไฟเป็นองค์ประกอบของทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ครอบคลุมถึง โลก จักรวาล และนิพพาน โดยมีทัศนะไว้ว่า ไฟ (เตโชธาตุ) ทำธาตุอีก 3 (ดิน น้ำ ลม) ให้ร้อน อบอวน หรือให้ชุ่มชื้น

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเอมพีโตเคลสเป็นปรัชญาแบบผสม จากหลักปรัชญาคุณนั้นมาปรับปรุงรวมเป็นปรัชญาสูตรใหม่ ปัญหาเรื่องปฐมธาตุของโลกคืออะไรนักปรัชญาคุณนั้น เช่น ธาเรสตอบว่า ปฐมธาตุ ได้แก่ น้ำ อานักซิเมเนส ตอบว่า ปฐมธาตุ คือ อากาศ เฮราคลีตุสตอบว่าไฟ เซโนฟาเนสตอบว่า ดิน จนเข้ามาถึงยุคของเอมพีโตเคลส ท่านไม่เห็นด้วยทั้งหมด และท่านจึงกล่าวตามทัศนะของว่า ปฐมธาตุของโลกไม่ควรจะมีอย่างเดียว จึงเสนอว่า ปฐมธาตุมีอยู่ 4 อย่างคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ รวมเข้าและแยกออกจากกันด้วยพลัง 2 อย่าง คือ 1) ความรัก 2) ความเกลียด ธาตุ 4 ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะของธาตุชัดเจน แต่ละธาตุก็มีลักษณะเฉพาะตนไม่เหมือนกัน ไม่มีการรวมเข้ากัน สภาพที่แข็งหรืออ่อนจัดเป็น ธาตุดิน สภาพที่ไหลหรือเกาะกลุ่มจัดเป็นธาตุน้ำ สภาพที่หย่อนหรือตึง จัดเป็นธาตุลม สภาพที่ร้อนหรือเย็น จัดเป็นธาตุไฟ เพราะในพุทธศาสนามีมหาบุรุษ

ผู้มีบารมีอันบริบูรณ์ อุบัติขึ้นในโลก แล้วได้แสวงหาหนทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ ทรงแสดงคำสอนให้เกิดประโยชน์สุขแก่สัตว์โลก และชั้น 5 นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งในคำสอนนั้น ธาตุ 4 ธาตุดิน ได้แก่ กระจูด เป็นต้น ธาตุน้ำ ได้แก่ เลือด เป็นต้น ธาตุลม ได้แก่ กลม และธาตุไฟ ได้แก่ ความอุ่นของร่างกาย และในสิ่งที่ไม่มีชีวิต รูปนาม จึงจะมีการเกิดขึ้นของสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต เช่น ธาตุดิน ได้แก่ เหล็ก หิน เป็นต้น ธาตุน้ำ ได้แก่ น้ำดื่ม, แม่น้ำ เป็นต้น ธาตุลม ได้แก่ ลมพัด เป็นต้น ธาตุไฟ ได้แก่ ไฟเผาถ่าน เป็นต้น เกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติคือ นิยาม 5 เป็นตามปฏิจกสมุบาท และอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์

6. ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ธาตุสี่ในปรัชญาเอมพีโตเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ยังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการวิจัยถึงธาตุสี่ในปรัชญาเอมพีโตเคลสและพุทธปรัชญาเถรวาทแต่เพราะเงื่อนไขด้านขอบเขตการวิจัย และขอบเขตด้านระยะเวลา จึงทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจที่ยังนำเสนอเนื้อหาบางส่วนยังไม่สมบูรณ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอประเด็นเหล่านั้นมาเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาปรมาณู
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ธาตุสี่ในอภิปรัชญาเถรวาท
3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดเรื่องธาตุในพุทธปรัชญาเถรวาท

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ธาตุสี่ ในปรัชญาเอมพิโดเคลสกับพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ได้องค์ความรู้ว่า ธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นส่วนประกอบสำคัญของสรรพสิ่งในจักรวาล ธาตุ 4 ลักษณะของธาตุทั้งสองปรัชญามีความคล้ายคลึงกัน ส่วนความต่างก็มีอย่างนี้คือ

1. ปรัชญาของเอมพิโดเคลส เป็นปรัชญาแบบผสม ได้นำแนวคิดจากนักปรัชญาคนก่อน คือ ธาเรสมิ่แนวคิดที่ว่า ปฐมธาตุ ได้แก่ น้ำ อากาศ ไฟ มีแนวคิดที่ว่า ปฐมธาตุคืออากาศ เฮราคลีตุสมิ่แนวคิดที่ว่าไฟ เซโนฟานีสมีแนวคิดที่ว่าดิน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ธาตุดินมีลักษณะอ่อนแข็ง ธาตุน้ำ ไหลเกาะกลุ่ม ธาตุลม หย่อนตึง ธาตุไฟ เย็นร้อน แต่ละธาตุมีลักษณะเหมือนกัน

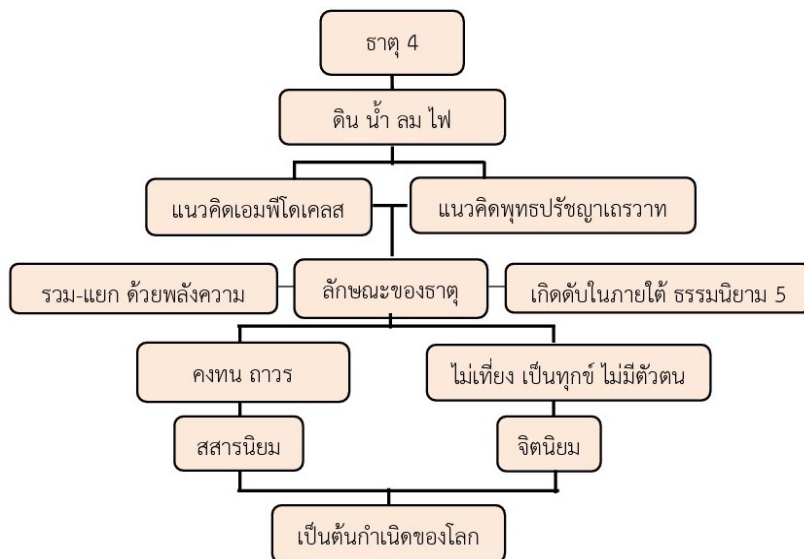
2. ธาตุ 4 ในปรัชญาของเอมพิโดเคลส มีความรักทำหน้าที่รวมธาตุทั้ง 4 ไว้ด้วยกัน และ

ความเกลียดทำหน้าที่ผลักระหว่างธาตุทั้ง 4 ออกจากกัน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ธาตุทั้ง 4 เกิดขึ้นอยู่ภายใต้กฎของธรรมนิยาม 5 ไม่มีการรวมตัวและแยกออกจากกัน

3. ธาตุ 4 ในปรัชญาของเอมพิโดเคลส เป็นธาตุที่คงทนถาวร เมื่อธาตุทั้ง 4 รวมกันเกิดเป็นสรรพสิ่ง พอแยกออกจากกันก็กลับกลายเป็นธาตุเดิมที่เคยเป็นมา จะเวียนวนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ธาตุทั้ง 4 อยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน

4. ปรัชญาของเอมพิโดเคลส แสวงหาคำตอบเพื่อให้หายสงสัย ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้เห็นความจริงที่อยู่ในกฎของไตรลักษณ์ อันเป็นแนวทางในการบรรลุมรรคผล

5. แนวความคิดของเอมพิโดเคลสเรื่องธาตุเป็นสสารนิยาม ส่วนแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทะเรื่องธาตุเป็นจิตนิยาม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์. (2553). *ปรัชญา: ศาสตร์แห่งภูมิปัญญามนุษย์*. กรุงเทพฯ: ควอลิตี้ปรี้น.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2518). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- พระครูศรีโพธารักษ์ (ณัฐวุฒิ โสภานุตร). (2553). *การศึกษาเรื่องไฟในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระมหาบุญเลิศ วฑฺฒโน (กำเนิดทรัพย์). (2553). *การศึกษาจตุธาตุวฏฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2532). *ปรัชญากรีกโบราณ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- सानู มหัทธนาคุณ. (2556). *พัฒนาการแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต: เหตุผลที่พุทธศาสนาปฏิเสธ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ จันทระจาง. (2540). *ปรัชญาและศาสนา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- Leonard, W. E. (1908). *The Fragments of Empedocles*. Chicago: The open court publishing company.
- Samuel, E. S. (1982). *Socrates to Sartre A History of Philosophy*. New York: MC Graw-Hill.